

ГЕОГРАФИЯ

21

1

карст под защита

2006

Карстология:
Карстови геосистеми
Карст и земеползване
Принципи на опазване
и опит

Научни форуми:
„Защитени карстови
територии“
(Шумен, 18-21.10.2005)

Методика на обучението:
Карстът в обучението по
география

Нашият нов конкурс:
„По следите
на времето“

ГЕОГРАФИЯ '21
НАУЧНО-МЕТОДИЧЕСКО СПИСАНИЕ
GEOGRAPHY '21
SCIENTIFIC-METHODOLOGICAL
DESCRIPTION

Списание то излиза от 1957 г.
(до 1969 г. „История и география“,
от 1970 до 2005 г. „Обучението по география“).
Наследник е на сп. „Училищен преглед“,
основано през 1927 г. и издавано до 1941 г.

РЕДАКЦИОННА КОЛЕГИЯ
EDITING STAFF

Петър Лазаров – главен редактор
Мария Маноилова
Стела Дерменджиева
Димитрина Михова
Даниела Ангелова
Росица Владева
Христина Маркова
Григор Димитров
Петър Стефанов – зав. редакция

Адрес:
София 1113
Географски институт на БАН
ул. „Акад. Г. Бончев“ бл. 3
тел.: 02/979-33-75
E-mail: psgeo@abv.bg

Издание на Главна редакция
на педагогическите издания към МОН
Issued by the Ministry of Education
Central Editing committee for pedagogical publications

Адрес на редакцията
1113 София
бул. „Цариградско шосе“, 125, бл. 5
Тел.: 02/870-51-19; 02/870-45-41
E-mail: grpi@dir.bg

Предпечатна подготовка: Надежда Христова
Коректор: Спас Смирийски
Печат: АЛИАНС ПРИНТ ЕООД

ГОДИНА I (XLIX)
БРОЙ 1/2006
ISSN – 1312-6628

Цена 4,00 лв.

Тема на броя
КАРСТ ПОД ЗАЩИТА
(с приложение: „Природните паркове в България“)

Thema of the today's issue
KARST UNDER PROTECTION
(with a supplement: „Natural parks in Bulgaria“)

Очаквайте:
МАХАЛОТО НА КЛИМАТА
Тема на 2/2006

Публикуваните материали, означени с този знак, можете да прочетете в пълната им версия в Интернет на адрес: www.geography.iit.bas.bg

При електронния прочит на статиите в тях са маркирани места, където при активиране се отваря илюстрация или допълнителен материал.

Редакционната колегия приема и разглежда статии (обем до 10 стандартни страници, вкл. литература и приложения) и съобщения (до 5 стр.), представени в 1 екземпляр на хартия и дублирани на магнитен носител (текст-файлове във формат Word/WINDOWS, графични приложения във формат JPG – resolution 150 dpi или BMP – resolution 300 dpi). Приемат се материали, изпратени и по e-mail. Всички таблици и приложения трябва да бъдат напълно готови за печат, а наименованията им – преведени на английски. За статиите се изисква и резюме на английски език. Изпратените материали да се придружават с пълен адрес на авторите, вкл. телефон и/или e-mail, а статиите – и с кратка професионална биографична справка за автора/ите и портретна снимка.

Във връзка с излизането на списанието и в Интернет редакционната колегия си запазва правото при необходимост да публикува илюстративни материали и части от статии само в електронния вариант. Желателно е авторите също да посочват предпочитанията си относно публикуването на материалите им в електронен вариант.

На IV корица:
Бигорната каскада край с. Крушуна.
(Природна забележителност „Маарата“, Деветашко плато).

Внимание!
За сп. „ГЕОГРАФИЯ '21“ можете да се абонирате *целогодишно в редакцията – лично или с пощенски запис. Цената на годишния абонамент за 2006 г. е 18 лв. за 6 книжки.*

СЪДЪРЖАНИЕ	CONTENTS
В. Андрейчук (Полша), П. Стефанов – Карстовите геосистеми и принципите за опазване на карстови територии	5 W. Andreychuk (Poland), P. Stefanov: Karst geosystems and principles of protection of karst territories
Ал. Жалов – Защита на карста и пещерите в България	12 Al. Jalov: Protektion of karst and caves in Bulgaria
Пионери на българската карстология – Х. и К. Шкорпил и Ж. Радев	20 Pioneers of Bulgarian karstology: H. K. Shkorpil and J. Radev
Резултати от първата международна научна конференция в България за защитените карстови територии	23 Results from the 1- st international scientific conference in Bulgaria about protected karst territories
Ур. Мига-Пиентек (Полша) – Заплахи за разнообразието на карстовите ландшафти във връзка с промените на земеползването в Кракувско-Ченстоховските възвишения (Южна Полша)	26 U. Myga-Pientek (Poland): Threats to karstic landscape diversity in relation to land usage changes in the Krakyw-Czksztochowa Upland (southern Poland)
Т. Ковачевич, Св. Обрадович, Г. Йованович (Сърбия и Черна гора) – Проблеми на Националния парк „Дурмитор“	31 T. Kovacevic, Sv. Obradovic, G. Jovanovic (Serbia and Montenegro): Problems of „Durmitor“ National Park
Пл. Лазаров – Екологични проблеми на туризма в България	37 Pl. Lazarov: Ecological problems of tourism in Bulgaria
П. Михайлов – Промени в броя и статуса на селищата и в административно-териториалното устройство на България през 2005 г.	39 P. Mihailov: Changes in number and status of Settlements and in the Administrative-territorial structure of Bulgaria in 2005
Д-р Масаюки Фуджикава (Япония) – от любов към карста	41 Dr. Masayuki Fujikawa (Japan): To karsts with love
Йо. Накано (Япония) – Участието на японски деца в международния конкурс за рисунки „Карст под защита – дар за поколенията“	44 Yo. Nakano (Japan): Pictures of Children drawing the Akiyoshi karst Plateau, Yamaguchi, Japan in the international competition „Karst under protection – gift for the generations“
В. Ванет (Шотландия) – Варовикови ландшафти в Националния парк „Йоркшър дейлс“, Великобритания (уроци за карста)	48 Val Vannet (Scotland, UK): Limestone Landscape, „Yorkshire Dales“ National Park, UK (Karst Lessons)
М. Пенерлиев – Условия и перспективи за развитие на образователен туризъм в карстовите територии на НП „Шуменско плато“	50 M. Penerliev: Developing Educational tourism on karst territories of Nature park „Shumensko plateau“
Кр. Левков – Шуменско географско дружество	53 Kr. Levkov: The Geographic society of Shumen
<i>Нови книги</i>	56 <i>New books</i>
Състезания конкурси	<i>Competitions, contests</i>
Регламент за организиране и провеждане на Националната олимпиада по география и икономика (2005-2006 учебна година)	57 Rules for the National Olympiad of Geography and Economy (2005-2006)
<i>Нашият конкурс</i>	<i>Our Quiz</i>
„Карст под защита – дар за поколенията“ – резултати от международния конкурс	59 „Karst under protection: gift for the future generations“ – results from the international competition
„По следите на времето“ – ново предизвикателство към родолюбците	60 „Along the tracks traces of time“: a new challenge to homeland-lovers

РЕЗУЛТАТИ ОТ ПЪРВИЯ НАУЧЕН ФОРУМ В БЪЛГАРИЯ ЗА ЗАЩИТЕНИТЕ КАРСТОВИ ТЕРИТОРИИ

От 18 до 21 октомври 2005 г. в Шумен се провежда Международна научна конференция „ЗАЩИТЕНИ КАРСТОВИ ТЕРИТОРИИ - СЪСТОЯНИЕ ПРОБЛЕМИ, ПЕРСПЕКТИВИ“, организирана от Географския институт

на БАН и Дирекцията на Природен парк „Шуменско плато“, със съдействието на Фондация Център по карстология „Вл. Попов“. (Вж. бр. 1/2005 на сп. „Обучението по география“). В конференцията, посветена на 25-годишнината от създаването на парка, завиха участие с 41 доклада представители на 9 държави от 3 континента. Домакин на конференцията беше Община Шумен, а медийни партньори Общински медиен център, КТ „Вариант 6“ и радио „Форте“.

Конференцията беше открита в Концертната зала на Община Шумен с вълнуващ спектакъл „Следите на времето“ (с участието на формацията на Нешка Робева, огненото шоу на „Наряя Инри Магария“ и каскадьорската група „Багатур“), последван от приветствия на домакините и чуждестраните гости и поздравителен адрес от зам.-министъра на земеделието и горите доц. д-р Ст. Юрков. Основните шест теми на конференцията бяха представени с мултимедийен анонс.

Научната работа на конференцията протече стезанато и делово в рамките на предварителния регламент. В 4 научни заседания бяха представени и разисквани 26 доклада по различни въпроси от тематиката на конференцията. Особен интерес в слушателите, сред които и ученици от Шумен, предизвикаха презентациите на чуждестранните гости и най-вече впечатляващата организация и ефективност от работа на японските колеги в националния парк „Акиоши“.

Сред по-значимите научни проблеми, дискутирани на заседанията, бяха: концепцията за карстовите геосистеми и принципите за

опазване и управление на защитените карстови територии; информационно осигуряване, кадастър и моделиране на карстови геосистеми; биоразнообразие на защитени карстови територии (ПП „Шуменско плато“, ПП „Витоша“, НП „Пирин“); земеползване в карстови територии и проблеми на опазването им (Япония, Полша, България); анкетен мониторинг за нагласите и дейностите на местното население в карстовите територии; туристически потенциал и форми на туризъм и рекреация; паркоустройство и ландшафтно планиране; законодателна защита на карста, чуждестранен опит в опазването и управлението на карстови територии със специален статут. Бяха засегнати и някои специфични въпроси като съдържание на тежки метали в почвите на ПП „Врачански Балкан“ (доклад от СУ „Св. Кл. Охридски“) и абсолютното радиовъзлееродно датирание на карстови седименти (съвместен доклад от БАН и Чешката АН). Материалите от конференцията могат да се видят в Интернет на адрес:

<http://karst.iit.bas.bg>

В специална секция бяха разисквани *мястото и ролята на карста в обучението в българската средно и висше училище*. Изнесените резултати от проведените анкетни проучвания в карстови райони на България са твърде обезпокояващи – повече от половината от анкетиранияте млади хора не са наясно със същността на карста, което е пряко свързано с констативното непознаване и незаинтересованост от прилагане на екологосъобразни и природозащитни дейности в карстовите територии, особено уязвими на замърсяване. Наред с констатациите за неадекватно на българската необходимост изучаване на карста в училище и липсата на специализирани курсове по карстология в университетите беше демонстриран и положителен опит за разширено и балансирано включване на карста в темите по физическа география (на примера на учебника „География за 8-ми клас“, ИК „К и М“, 1995 г.). Представен беше и оригинален педагогически опит от Шотландия, България и Япония за изучаването на карста в родния край. Допълнително в дневния ред бяха включени ученици от НМГ „Н. Попович“, които демонстрираха мултимедийни презентации за Шуменското плато.

Всички участници в конференцията се обединиха около идеята, че все още се прави твърде малко (независимо от големия детски интерес), карстът с атрактивни си потенциал да присъства по-активно в образователния процес, вкл. и чрез възможностите на съв-

ременните ИКТ и особено ГИС. В това отношение проблемите създават както административни ограничения (особено при провеждане на уроци на терена), така много често и недостатъчната подготовка на учителите в областта на карстологията.

Много ефективна форма в работата на конференцията беше проведената на 20 октомври *полева дискусия* на територията на ПП „Шуменско плато“. На място бяха представени (вкл. с помощта на едромасабни цветни карти) и обсъждани резултати от дългогодишната съвместна работа между Географския институт на БАН и ДПП „Шуменско плато“. Обекти в тази дискусия бяха пещерите Зандана (Бисерна) и Тайните понори (методологически проблеми на мониторинга на карста; модели на подземния спелеогенезис; законодателни проблеми и практики и при благоустройство на пещери и възможности за използването им като научни станции и образователни центрове; перспективи за специализиран туризъм и др.) и старото военно артилерийско укрепление Ченгел табия (исторически и съвременни аспекти на земеползване в карстовите територии; почви и почвена покривка в карстови терени; биоразнообразие в карста; култовите карстови обекти – скални църкви и манастири и др.).

Терените дискусии и формирането на инициативи за бъдещи съвместни изследвания продължиха и по време на *научната екскурзия*, проведена след официалната работа на конференцията (22-23 октомври) по маршрут: Шумен – Белослав („побитите камъни“) – Варна – Аладжа манастир – н. Калиакра – Яйлата – Кабарна – Балчик – Девненски карстови извори – Плиска – Магара – Шумен. Основните теми на дискусията по време на екскурзията, предвождана от проф. д-н Тодор Кръстев, бяха две: 1. *Защитените карстови територии – дестинация на морски туризъм и рекреация*; 2. *Защитените карстови територии – дестинация за културно-исторически и селски туризъм*.

По всеобщо признание на всички участници в конференцията Шуменският регион има огромен потенциал – и природен, и исторически, който те трябва предстои да се развие, но за това са необходими сериозни и координирани усилия и комплексен научно обоснован подход – гаранция за съвременен и ефективен стопанисване и управление. Тези въпроси, както и научните, методическите, законодателните и образователните проблеми, разисквани в секционните заседания, бяха обобщени по време на Петото заключително пленарно за-

седание – *обща дискусия по тематиката на конференцията*. Споделяният опит и констатираното сходство в проблемите на управлението и стопанисването на защитените карстови територии в държавите, представени на конференцията, изкристализира в предложения и инициативи за бъдещи съвместни дейности. Изводите и препоръките от дискусията бяха оформени като официален **gokyment**, гласуван от участниците и представен за огласяване пред обществеността¹. Той съдържа следните по-важни идеи: съвместна и координирана работа за изследване, стопанисване и управление на защитените карстови територии; принципите на опазване да са съобразени с концепцията за карстовите еосистеми; закононото уреждане на проблемите по стопанисването и управлението на карстовите територии и обекти с отделни актове, като предложения от МОСВ проектозакон за пещерите, не е ефективно и крие рискове – предлага се това да става с научно обоснован интердисциплинарен и междудомовъстен анализ и оценка за изменения и допълнения в действащата нормативна база – в случай на доказана необходимост да се разработи проектозакон за управление на карстовите територии; да се преразгледа темата за карста в образователните програми в СОУ (география, биология) с оглед актуализирани и по-цялостно изучаване на карстовите явления и обекти, вкл. с нови, нетрадиционни форми и прилагане на положителен чуждестранен опит.

В документа се съдържа три нови инициативи, две от които са пряко насочени към младите хора: *да се разработи международна мрежа „Управление на карстови територии“; конкурсът „Карст под защита – дар за поколенията“ да стане периодичен; да се пристъпи към изграждане на международна мрежа „Деца на карста“*. За осъществяването на предложените инициативи Фондация Център по карстология „Вл. Попов“ започва разработване на специална програма в сътрудничество с Географския институт на БАН и ДПП „Шуменско плато“.

* * *

Темата и повоят на конференцията намериха отражение в богатата *социална програма*, подготвена от домакините от ДПП „Шу-

¹ Съдържанието на документа е поместено в Интернет на адрес: <http://karst.iit.bas.bg>. Документа можете да прочетете и в електронната версия на списанието (www.geography.iit.bas.bg).

менско плато". Кулминация в нея беше срещата на участниците с деца от Шумен, по време на която официално се откри (Регионална библиотека „Стимлян Чилингиров“) изложба с творби от *Международния конкурс „Карст под защита – дар за поколенията“* (вж. стр. 59). Силно впечатление направи японското участие, което освен с конкурсните рисунки на деца от Акиоши изненада с оригинална тематична композиция „Фантом в карста“ от студентски творби. Активно участие имаха и учениците от Шумен (СОУ „Сава Доброплодни“) и НМГ „Н. Попович“. Особено оригинални бяха картините, направени с природни материали и внушаващи хармония между градския пейзаж и околната природа.

Всички присъстващи на срещата имаха възможност да видят специално подготвена презентация за работата на японски деца като екскурзоводи в националния парк Акиоши в Япония. Освен това проф. Ноборо Сато, професор по земеделие в Университета Ямагучи показа „на живо“ техники за изработване на традиционни за Япония сувенири от оризова слама (в Шумен тя бе заменена от пшенична).

* * *

Постоянното медийно присъствие по време на конференцията направи достояние на българската общественост проблемите на защитените карстови територии и необходимостта от по-зълблечени и съвременни знания за карста като важна за националното ни развитие даденост. Като първи положителен ефект от конференцията беше поканата на областния управител г-н Кр. Костов за делова среща на участниците с областната управа на Шумен. На срещата домакините оценява високо работата на конференцията. Г-н Костов увери присъстващите, че намеренията на областната управа и на общината в Шумен са съвместими с изказаните от специалистите мнения и препоръки, поради което обеща координирани съвместни действия за оптимизиране стопанисването на ПП „Шуменско плато“ (конкретно за ПП „Шуменско плато“ конференцията препоръча доизграждане на посетителския и информационен център на парка в местн. Къшкочеве и възстановяване благоустрояването на пещерата Зандана/Бисерна по актуализиран проект, включващ подземена научно-образователна станция и специализиран информационен център за карста).

* * *

Работата на конференцията и нейните резултати бяха представени и в София чрез

мултимедийна презентация по време на организираната изложба с творби от Международния конкурс „Карст под защита – дар за поколенията“ (НМ „Земята и хората“, 20-30 декември 2005). Експонатите предизвикаха заслужен интерес сред многобройните посетителите на музея в навечерието на празниците. На изложбата специално беше представено и сп. „Обучението по география“, което има съществен принос за популяризирането на карстовата тематика и на защитените карстови територии (вкл. с тематичния брой 4/2004, посветен на българската спелеология). □

П. Стефанов

Уважаеми колеги и приятели,

По време на пропичащата политическа и икономическа трансформация в България много ценни карстови обекти, в т.ч. пещери, се оказват застрашени поради липсата на съвременна и ефективна нормативна база за природозащита и рационално стопанисване на специфичните карстови терени. Това може да предизвика непоправима загуба в природната среда в тази част на Европа. Ето защо решаването на този проблем трябва да е една от спешните задачи в подготовката на България за влизане в ЕС. Има още много време специалистите да проведат сериозна и открита дискусия какви принципи и концепции да са водещи за българската държавна администрация в областта на опазването и управлението на карстовите територии и обекти, които са не само национално, но и европейско богатство.

В този смисъл много навременна е инициативата на Географския институт на БАН и Дирекцията на Природен парк „Шуменско плато“ да организират международна научна конференция, която, макар и посветена на защитените карстови територии, засяга много широк кръг от проблеми за опазването и природоопазването в карстовите територии. На тази конференция е много важно да се чуе мнението и на чуждестранните специалисти, които могат да подкажат рационални решения за управлението на карстовите ресурси и обекти в България.

Апелирам за вашето участие в тази конференция!

Из обръщението на проф. Мариан Пулина към световната общност на карстолозите

IN MEMORIAM

Проф. М. Пулина беше световно известен полски учен и голям приятел на България.

Трябваше да бъде почетен председател на конференцията, но болестта го покоси...

Почина в Катовице на следващия ден след закриването на конференцията.

Поклон пред паметта му.